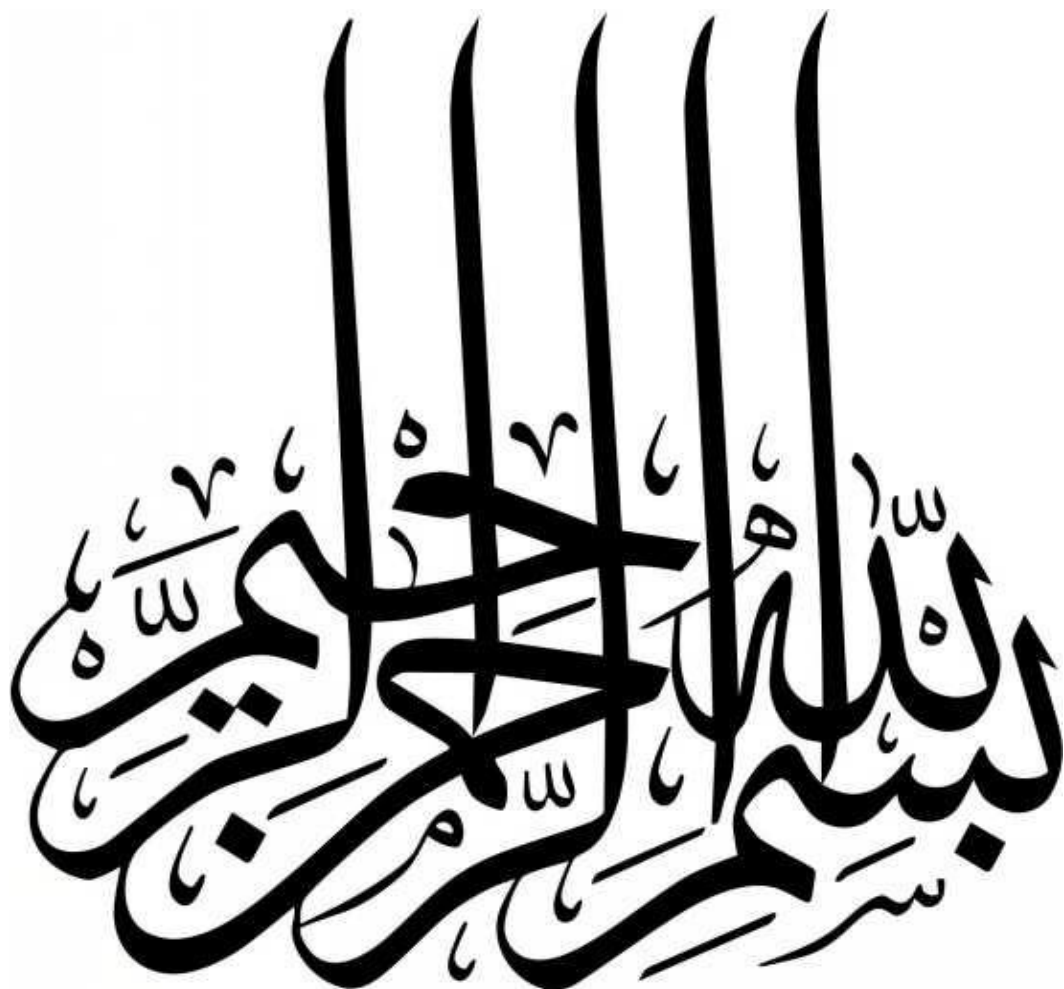

دانشکده علوم انسانی گروه حقوق
پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد حقوق
گرایش خصوصی

عنوان:

بررسی مبانی حقوقی و فقهی اهدای اسپرم برای زوجین نابارور از منظر
فریقین

پژوهشگر:

سیدعلی اصغر حسینی

استاد راهنما:

دکتر مریم میراحمدی

زمستان ۱۴۰۱

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه / رساله

اینجانب **سیدعلی اصغر حسینی** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته **حقوق خصوصی** که در تاریخ **۱۴۰۲/۰۲/۱۳** از پایان نامه/ رساله خود تحت عنوان: "**بررسی مبانی حقوقی و فقهی اهدای اسپرم برای زوجین نابارور از منظر فریقین**" با کسب نمره **۱۷** دفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

۱- این پایان نامه / رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده‌ام.

۲- این پایان‌نامه/ رساله قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین‌تر و بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی موسسه آموزش عالی شان‌دیز مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و موسسه آموزش عالی شان‌دیز مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: **سیدعلی اصغر حسینی**

امضاء و تاریخ:

تقدیم به:

همه آن‌هایی که در آدم‌شدن ما نقشی پنهان و آشکارا، بزرگ یا کوچک رقم زده‌اند؛

تقدیم به خانواده عزیزم.

سپاسگزاری:

سپاس و ستایش خداوند بزرگ را که توفیق طلب علم عنایت فرمود، بدون توجه به عنایت پروردگار چنین توفیقی میسر نبود.

عالی ترین مراتب سپاس و ستایش خود را تقدیم به استاد محترم و بزرگوارم سرکار خانم دکتر مریم میراحمدی می نمایم که بدون بذل توجه و راهنمایی های مستمر و اندیشمندانه آن فرهیخته پژوهش حاضر میسر نمی گشت.

چکیده

یکی از راه های باروری زن در زوج های که به علت ناتوانی جنسی مرد یا عوامل ارثی قادر به باروری همسر خود نمی باشد روش اهدای اسپرم برای تلقیح با تخمک های زنانه است. فلذا در مواردی که هیچکدام از روش های باروری پاسخ گو نباشد و تولید اسپرم در مرد به دلایل اختلالات ژنتیکی شناخته شده و... صورت نپذیرد. استفاده از روش اهدای اسپرم به عنوان یکی از طرورق کمک درمانی برای باروری مطرح می شود. ما در این پژوهش درصدد هستیم اهدای اسپرم برای زوج ها نابارور و مبانی آن را از منظر فقه و حقوق و احکام و مسائلی که در آن حوزه مطرح می شود را مورد مطالعه قرار دهیم. امروز با توجه به گسترش دانش پزشکی و درمان انواع ناباروری به روش های مختلف و تعداد زیاد متقاضیان، بررسی طرورق باروری که اهدای اسپرم یکی از آنها می باشد دارای اهمیت بسیار است. تا افراد از مسائل حقوقی واحکام مرتبط این روش شناخت پیدا کرده و با خیال آسوده اقدام به باروری کنند. همچنین بدلیل تاثیر بسیار روش های باروری بر روی استحکام بنیان خانواده و روابط عاطفی زوجین با یکدیگر کوچک ترین اشتباهی در این حوزه می تواند باعث تزلزل یک خانواده و روابط اعضای آن بایکدیگر شود. فلذا لازم و ضروریست روش های باروری مصنوعی همانند اسپرم اهدایی توسط پژوهشگران مورد مطالعه قرار گیرند. روش تحقیق در این پژوهش به صورت توصیفی تحلیلی و با استفاده از ابزار کتابخانه ای می باشد. با توجه مطالعات بسیاری که انجام داده ایم به لحاظ فقهی اگر اسپرم و تخمک متعلق به زن و شوهر باشد و در محیط آزمایشگاه تلقیح داده و سپس به درون رحم زن وارد شود ایرادی فقهی نداشته و کودک متولد شده متعلق به آنها می باشد همچنین اثار نسب برای او بار می شود. لکن استفاده از اسپرم مرد بیگانه برای تلقیح با تخمک زن زمانی که زوج توانایی بارورکردن همسر خود را نداشته باشد همچنین گرفتن تخمک بیگانه برای باروری زن به لحاظ فقهی نامشروع می باشد. منتهی در صورت انجام این عمل کودک متولد شده دارای آثار نسب با زن و شوهر است.

واژگان کلیدی: زوجین نابارور، ناباروری، اهدای اسپرم، تلقیح مصنوعی، فقه، حقوق

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
الف: بیان مسأله.....	۱
ب: اهداف تحقیق.....	۲
ج: پرسش های تحقیق.....	۲
د: فرضیه های تحقیق.....	۳
ه: پیشینه تحقیق.....	۳
و: روش تحقیق.....	۵
ز: سازماندهی تحقیق.....	۵
فصل اول: کلیات.....	۶
۱-۱- مفاهیم.....	۷
۱-۱-۱- مفهوم تلقیح مصنوعی.....	۷
۱-۱-۲- تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه.....	۸
۱-۲- تاریخچه.....	۸
۱-۲-۱- تلقیح اسپرم بیگانه قبل از ظهور اسلام در میان اعراب.....	۸
۱-۲-۲- تاریخچه تلقیح اسپرم بیگانه در کشور های غربی.....	۹
۱-۲-۳- تاریخچه جایگاه تلقیح اسپرم بیگانه در میان فریقین.....	۱۰
۱-۲-۴- بررسی تاریخی تلقیح اسپرم بیگانه در ایران.....	۱۲
۱-۳- مبانی حقوقی اهدای جنین.....	۱۳
۱-۳-۱- قانون اساسی.....	۱۳
۱-۳-۲- قانون مجازات اسلامی.....	۱۴
۱-۳-۳- قانون مدنی.....	۱۵
۱-۳-۴- قانون اهدای جنین به زوجین نابارور.....	۱۶
۱-۴- اصول کلی شریعت در درمان ناباوری.....	۱۸

- ۱-۴-۱- مقاصد شریعت در مورد ناباروری..... ۱۸
- ۱-۴-۲- شریعت و فرزند آوری..... ۲۰
- ۱-۴-۳- مذاق شرع در نکاح..... ۲۱
- فصل دوم: بررسی فقهی اهدای اسپرم برای زوجین نابارور از منظر فریقین..... ۲۳
- ۲-۱- جواز تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه..... ۲۴
- ۲-۱-۱- آیات..... ۲۴
- ۲-۱-۲- روایات..... ۲۷
- ۲-۱-۲-۱- روایت اول..... ۲۷
- ۲-۱-۲-۲- روایت دوم..... ۲۷
- ۲-۱-۲-۳- روایت سوم..... ۲۸
- ۲-۱-۲-۴- روایت چهارم..... ۲۸
- ۲-۱-۳- نقد روایات و ادله مخالفان و موافقان..... ۲۸
- ۲-۲- نظرات فقهای فریقین در بحث اسپرم اهدایی..... ۳۰
- ۲-۲-۱- تفکیک نظر علمای اهل سنت و فقهای شیعه در بحث اسپرم اهدایی..... ۳۳
- ۲-۲-۱-۱- اهل سنت..... ۳۶
- ۲-۲-۱-۲- فقهای شیعه..... ۳۷
- ۲-۲-۲- جمع بندی نظرات فقها درباره روش اسپرم اهدایی..... ۳۹
- ۲-۳- بررسی فقهی مسائل مرتبط با تلقیح اسپرم اهدایی..... ۴۰
- ۲-۳-۱- نسب..... ۴۰
- ۲-۳-۲- توارث..... ۴۵
- ۲-۳-۲-۱- جواز ارث طفل تلقیح مصنوعی..... ۴۵
- ۲-۳-۲-۲- عدم جواز ارث طفل تلقیح مصنوعی..... ۴۶
- ۲-۳-۲-۳- عمل به احتیاط..... ۴۶
- ۲-۳-۲-۴- عدم جواز در صورت علم به عمل..... ۴۷

- ۴۷.....۵-۲-۳-۲- جواز توارث در شرایطی خاص
- ۴۷.....۳-۳-۲- محرمیت
- ۴۸.....۱-۳-۲- بررسی محرمیت بین طفل و صاحب اسپرم
- ۴۸.....۲-۳-۳-۲- بررسی محرمیت بین طفل و شوهر مادر
- ۵۰.....۴-۳-۲- نگهداری عده برای زن گیرنده اسپرم اهدایی
- ۵۱.....۵-۳-۲- نفقه، ولایت، حضانت و نگهداری طفل حاصل از اسپرم اهدایی
- ۵۱.....۴-۲- اصول و قواعد فقهی مربوط به درمان ناباروری با اسپرم بیگانه
- ۵۲.....۱-۴-۲- قاعده الضرورات تبیح المحظورات
- ۵۴.....۲-۴-۲- قاعده نفی عسر و حرج
- ۵۵.....۳-۴-۲- حدیث رفع
- ۵۶.....۵-۲- ادله قائلین حرام بودن لقاح با اسپرم مرد بیگانه
- ۵۶.....۱-۵-۲- حرمت به جهت تغییر در مشیت خدا
- ۵۷.....۲-۵-۲- حرمت به جهت اختلاط نسب
- ۵۹.....۳-۵-۲- حرمت به جهت احتیاط در فرج
- ۶۰.....۴-۵-۲- حرمت به جهت منجر شدن به نفی کرامت والای انسانی
- ۶۱.....۵-۵-۲- حرمت بر مبنای غیرطبیعی بودن تولید مثل
- ۶۲.....۶-۵-۲- حرمت به جهت مخالفت با حقوق کودک
- ۶۲.....۶-۲- ادله قائلین به حلال بودن لقاح با اسپرم مرد بیگانه
- ۶۳.....۱-۶-۲- رد استدلال قرآنی و روایی قائلین به حرمت اهدای اسپرم مرد بیگانه
- ۶۴.....۲-۶-۲- تحلیل استدلال موافقان، مخالفان و ارجح بودن نظر موافقان
- ۶۷..... فصل سوم: بررسی حقوقی اهدای اسپرم برای زوجین نابارور از منظر فریقین
- ۶۸.....۳-۱- بررسی مبانی قانونی لقاح با اسپرم بیگانه
- ۶۸.....۱-۳-۱- حکم لقاح با اسپرم بیگانه در قانون مدنی
- ۷۰.....۲-۳-۱- حکم لقاح با اسپرم بیگانه در قوانین خاص

۳-۳-۱- تبیین قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور.....	۷۳
۳-۳-۱- شرایط ماهوی.....	۷۳
۳-۳-۲- شرایط شکلی.....	۷۴
۳-۲- آثار حقوقی در تلقیح با اسپرم بیگانه.....	۷۸
۳-۲-۱- آثار غیرمالی.....	۸۳
۳-۲-۱-۱- نسب در تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه.....	۸۳
۳-۲-۱-۲- ولایت در تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه.....	۸۸
۳-۲-۱-۳- حضانت در تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه.....	۸۹
۳-۲-۱-۴- تربیت در تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه.....	۸۹
۳-۱-۱-۵- نکاح در تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه.....	۹۱
۳-۲-۱-۶- حق قصاص در تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه.....	۹۲
۳-۲-۲- آثار مالی.....	۹۴
۳-۲-۲-۱- توارث در تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه.....	۹۴
۳-۲-۲-۲- نفقه در تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه.....	۹۵
۳-۲-۲-۳- سایر روابط مالی.....	۹۷
۳-۲-۳- آثار و پیامد های تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه.....	۹۸
۳-۲-۳-۱- آثار اجتماعی باروری با اسپرم بیگانه.....	۹۸
۳-۲-۳-۲- آثار روانی باروری با اسپرم بیگانه.....	۹۸
۳-۲-۳-۳- جنبه کیفری تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه.....	۱۰۰
۳-۳- بررسی ماهیت حقوقی پیمان اهدای جنین.....	۱۰۲
۳-۳-۱- بیع.....	۱۰۲
۳-۳-۲- اعراض.....	۱۰۴
۳-۳-۳- اذن.....	۱۰۵
۳-۳-۴- صلح.....	۱۰۷

۱۰۷.....	۵-۳-۳-هبه.....
۱۱۰.....	۶-۳-۳-وکالت.....
۱۱۱.....	۷-۳-۳-قرارداد خصوصی.....
۱۱۲.....	نتیجه گیری.....
۱۱۴.....	فهرست منابع.....

الف: بیان مسأله

جامعه بشری دائماً در حال تغییر و تحول است. روز به روز مسائل جدیدی پیش می آید که از جنبه های مخلف نیاز به بررسی و پژوهش دارد. علم فقه و حقوق و نیز ناگزیر است تا همزمان با این تحولات، توسعه یابد تا جوابگوی نیازهای جامعه باشد چون در غیر این صورت مشکلات عدیده ای بر سر راه جامعه قرار می گیرد. لذا فقدان قانون در مورد مسائل جدید منجر به هرج و مرج می گردد. یکی از مسائل جدید که از جنبه های مختلف قابل بررسی است تا مساله روشهای جدید باروری به طریقه مصنوعی می باشد. مساله تلقیح مصنوعی ابتدا در مورد گیاهان و حیوانات انجام شد و کم کم در مورد انسان هم انجام شد و نتایج مثبتی داشت. تلقیح مصنوعی می تواند باعث حل مشکلات بسیاری از خانواده ها شود که از نعمت داشتن فرزند محروم اند. ولی البته همچون دیگر مسائل جدید، باعث نگرانی ها و مخلفت هایی هم شده است. این مساله فقط از جنبه حقوقی اهمیت ندارد و چه بسا جنبه های اخلاقی و اجتماعی آن مهمتر از جنبه حقوقی آن باشد.

مسائلی همچون ترکیب اسپرم با تخمک در خارج از رحم، انتقال جنین زوجین به رحم زن ثالث، ترکیب اسپرم مرد وزن بیگانه، پرورش جنین در لوله آزمایشگاه، اهداء تخمک/ جنین و ... سئوالات بی شماری را ایجاد می کند .

امروز با پیشرفت دانش و تکنولوژی نهادهای نوین وارد حوزه مباحث حقوقی شده است. یکی از این نهادها مباحث مرتبط با اهدای اسپرم برای زوجین نابارور می باشد. با توجه به رایج شدن فعالیت های مربوط به اهدای اسپرم در قانون ایران و همچنین گسترش روش های تلقیح مصنوعی می توان گفت که مباحث مرتبط با این موضوع از جمله مسائل مبتلا به و کاربردی در حوزه علوم زیستی و دانش حقوقی به شمار می رود. قانون اهداء جنین به زوج های نابارور مصوب ۱۳۸۸ ناقص است و تمامی مصادیق و جوانب مرتبط با لقاح مصنوعی را در بر نمی گیرد. عدم تبیین جوانب حقوقی این پدیده از جمله ارث و نفقه این کودکان ما را ناگزیر می کند که مبانی فقهی مرتبط با موضوع را مورد بحث و تحلیل قرار دهیم. بررسی نسب پدری و مادری این کودکان نیز از آن جهت که حدود حضانت و تکالیف اطفال و والدین را مشخص می کند از اهمیت بسیار زیادی برخوردار می باشد.

هدف اصلی ما در این پژوهش شناخت مبانی حقوقی و فقهی مرتبط با اهدای اسپرم برای زوجین نابارور از منظر فقه شیعه و اهل تسنن می باشد. در کتاب های مسلمانان معمولاً برای اشاره به دو مذهب اصلی دین اسلام

یعنی شیعه و اهل سنت از لفظ فریقین استفاده می‌شود. مسلماً شناخت مبانی فقهی مربوط به موضوع از آن جهت که می‌تواند در روشن کردن ابهامات ایجاد شده در بحث مطروحه از نظر فقهی راه‌گشا باشد بسیار مهم و ضروری است. فلذا ما در صدد هستیم که مبانی فقهی و حقوقی مربوط به موضوع را به صورت مبسوط در پژوهش حاضر مورد تحلیل و بررسی قرار دهیم. در این زمینه راجع به اصل موضوع یعنی اهدای اسپرم دو نظر فقهی متمایز وجود دارد برخی قائل به حرمت اهداء اسپرم هستند و معتقد هستند که ممکن است این مسئله از مصادیق زنا تلقی شود.

در نقطه مقابل از آنجایی که فناوری مرتبط با این موضوع می‌تواند زمینه رفع مشکل بسیاری از زوجین را فراهم آورد، اکثریت فقها قائل به جواز اهدای اسپرم برای زوجین می‌باشند. اهدای اسپرم حالت‌های مختلفی دارد در برخی از موارد اسپرم با تخمک فرد بیگانه تلقیح می‌شود بحثی که در این جا مطرح است این است که در فرض مربوط به اهدای اسپرم در تمامی موارد اسپرم فرد بیگانه در رحم زن قرار می‌گیرد. سوالی که در این زمینه مطرح می‌شود این است که اگر ما جواز اهدای اسپرم برای زوجین نابارور را به رسمیت بشناسیم وضعیت نسب، نفقه و ارث کودکان حاصل است اهدای اسپرم و به چه نحوی خواهد بود؟

ب: اهداف تحقیق

هدف اصلی از پرداختن به این موضوع رفع ابهامات و نواقص قانونی مربوط به مباحث علوم زیستی در حوزه اهدای اسپرم برای زوجین نابارور می‌باشد. علاوه بر آن ما در صدد هستیم احکام فقهی مربوط به موضوع را از دیدگاه فریقین مورد تحلیل و بررسی قرار دهیم. قاعداً شناخت نظرات موافقان و مخالفان مربوط به امکان اهدای اسپرم می‌تواند دیدگاه ما را در زمینه پذیرش و امکان‌سنجی اعمال این نهاد در حوزه علوم آزمایشگاهی بهبود بخشد و علاوه بر آن تعیین تکلیف وضعیت کودکان حاصل است. اهدای اسپرم برای دادگاه‌ها مؤثر و مفید می‌باشد فلذا هدف کاربردی پرداختن به این موضوع کمک به قضات در جهت صدور آرای عادلانه و همچنین ایجاد آگاهی در قانون‌گذار برای رفع خلأها و نواقص قانونی می‌باشد. پرداختن به این موضوع می‌تواند زمینه بروز موضوعات پژوهشی نوینی را در حوزه علوم زیستی و آزمایشگاهی فراهم آورد و عطفی باشد جهت حرکت به سمت پذیرش فناوری‌های جدید در کشورهای اسلامی.

ج: پرسش های تحقیق

سوال اصلی

- مبانی حقوقی و فقهی اهدای اسپرم برای زوجین نابارور از منظر فریقین چگونه است؟

سوالات فرعی

- ادله عدم جواز اهدای اسپرم برای زوجین نابارور از منظر فریقین چیست ؟
- آثار فقهی و حقوقی اهدای اسپرم برای زوجین نابارور کدام است؟

د: فرضیه های تحقیق

فرضیه مربوط به سؤال اصلی

- به نظر می‌رسد که نگرش فقه شیعه در ارتباط با بحث مربوط به اهدای اسپرم برای زوجین نابارور همسو با نگرش فقهای اهل تسنن می‌باشد .

فرضیه های مربوط به سؤالات فرعی

- به نظر می‌رسد ادله عدم جواز اهدای جنین از منظر فریقین شامل: ۱- تغییر خلقت خدا، ۲- اختلاط نسب، ۳- حفظ فرج، ۴- نفی کرامت انسان، ۵- زادوولد غیرطبیعی، ۶- تضییع حقوق کودک، ۷- مخالفت با مشیت الهی می‌شود .
- به نظر می‌رسد که اهدای اسپرم برای زوجین نابارور آثار غیر مالی و مالی متعددی برای زوجین متقاضی در پی دارد مانند: نسب، حضانت، ارث و نفقه .

ه: پیشینه تحقیق

در ارتباط با اهدای جنین و همچنین استفاده از رحم جایگزین منابع و مقالات متعددی وجود دارد اما بحث اصلی ما مربوط به اهدای اسپرم می‌باشد از آنجایی که این نهاد به‌ندرت واقع می‌شود و زیاد مورد اقبال عموم قرار نمی‌گیرد مباحث علمی آن نیز نسبت به سایر حالت‌های مربوط به لقاح مصنوعی نیز محدودتر است. باین حال منابع مرتبط در ارتباط با این موضوع وجود دارد که می‌تواند ما را در جهت انجام پژوهش مناسب یاری کند. در ادامه برخی از این منابع و تمایزات آن‌ها با پژوهش حاضر را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهیم.

۱. در کتاب آشنایی با لقاح طبیعی، لقاح خارج رحمی و ضرورت استفاده از گامت جایگزین، از محمدمهدی آخوندی که در سال ۱۳۸۴ در تهران به وسیله انتشارات ابن‌سینا به چاپ رسیده است، قواعد مرتبط با لقاح خارج رحمی و ضرورت استفاده از گامت جایگزین نیز در کنار قواعد مربوط به لقاح طبیعی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. این کتاب مجموعه مناسبی در جهت شناخت مسائل علمی و فنی مرتبط با اهدای گامت و مصادیق لقاح خارج رحم و همچنین تلقیح مصنوعی می‌باشد. در این کتاب مباحث علمی مربوط به اهدای اسپرم برای زوجین نابارور از ابعاد مختلف مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است و حالت‌های متمایز آن از یکدیگر تفکیک شده‌است. این کتاب منبع بسیار مناسبی جهت شناخت مفاهیم و مصادیق مربوط به موضوع مورد پژوهش است اما از آن جهت که صرفاً مبانی علمی و فنی مربوط به موضوع را مورد تحلیل و بررسی قرار می‌دهد، متمایز از پژوهش حاضر می‌باشد. ما در صدد هستیم که در پژوهش خود مبانی فقهی و حقوقی مربوط به اهدای اسپرم برای زوجین نابارور را مورد تحلیل و بررسی قرار دهیم.

۲. محسن حرم پناهی در کتاب خود با عنوان روش‌های نوین تولیدمثل انسانی از دیدگاه فقه و حقوق که چاپ دوم آن در سال ۸۲ در تهران توسط انتشارات ابن‌سینا به چاپ رسیده‌است، دیدگاه‌های فقهی مرتبط با روش‌های نوین بارداری را مورد تحلیل و بررسی قرار داده است، دیدگاه‌های ارائه‌شده در این کتاب به صورت کلی در ارتباط با بحث مربوط به لقاح مصنوعی می‌باشد درواقع این دیدگاه‌ها به شکل موردی بحث مربوط به اهدای اسپرم و گامت را مورد تحلیل و بررسی قرار نداده است هرچند اقسام نوین تولیدمثل در قسمت ابتدایی این کتاب مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است، اما مطالب ارائه‌شده در قسمت‌های میانی کتاب به‌طورکلی نظر مخالفان و موافقان مربوط به لقاح مصنوعی را مورد تحلیل و بررسی قرار داده است. تکیه اصلی این کتاب به بحث مربوط به نسب، حضانت و همچنین ارث و نفقه کودکان حاصل از تلقیح مصنوعی به‌طورکلی می‌باشد این در حالی است که صورت‌های مختلف و لقاح مصنوعی و مباحث فقهی متفاوتی را منجر می‌شود. به نظر می‌رسد نگرش اصلی این کتاب بیشتر حول محور انتقال و جنین آزمایشگاهی به رحم جایگزین می‌باشد. ضرورت تفکیک این مسئله در این کتاب مورد توجه نویسنده قرار نگرفته است هرچند به مباحث مربوط به نسب، نفقه و ارث بسیار کارآمد و مفید هستند اما قواعد فقهی مربوط به موضوع به صورت محدود در این پژوهش تبیین شده‌است و نظر فقه اهل سنت به نحو شایسته مورد توجه نویسنده این کتاب نبوده است. ما در پژوهش خود درصدد هستیم که صرفاً بحث مربوط به اهدای اسپرم برای زوجین نابارور را تحلیل و بررسی کنیم و قواعد مربوط به فقه شیعه و اهل سنت را در کنار یکدیگر مورد تحلیل و بررسی قرار دهیم.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی در کتاب خود با عنوان باروری‌های پزشکی از دیدگاه فقه و حقوق که در سال ۱۳۸۴ در دفتر تبلیغات قم به چاپ رسیده است، قواعد فقهی مربوط به صدای اسپرم برای زوجین نابارور را مورد تحلیل و بررسی قرار داده است هرچند دیدگاه‌های فقهی مختلفی در این کتاب بحث شده است و در نهایت حکم اصلی آن مورد اشاره قرار گرفته است اما از آن جهت که نظرات فقهای اهل تسنن مورد توجه این کتاب نبوده است پژوهش حاضر متمایز از این منبع می‌باشد. ما در پژوهش خود در صدد هستیم صرفاً یکی از حالت‌های مربوط به تلقیح مصنوعی (اهدای اسپرم برای زوجین نابارور) را مورد بحث و بررسی قرار دهیم هدف اصلی ما این است که نگرش فقه شیعه و اهل سنت را نسبت به موضوع تبیین نماییم

و: روش تحقیق

روش تحقیق، تطبیقی- تحلیلی و روش جمع آوری داده ها، بررسی اسنادی است. روش تحلیل داده ها، رویکرد توصیفی - تطبیقی است.

ز: سازماندهی تحقیق

این پژوهش در سه فصل به شرح زیر گردآوری شده است:

در فصل اول با مفاهیم، تاریخچه و مبانی حقوقی اهدای جنین آشنا خواهیم شد. در فصل دوم به بررسی فقهی اهدای اسپرم برای زوجین نابارور از منظر فریقین خواهیم پرداخت و در فصل پایانی اهدای اسپرم برای زوجین نابارور از منظر فریقین بررسی حقوقی خواهد شد.

فصل اول: کلیات

۱-۱- مفاهیم

در این مبحث قصد داریم مفهوم تلقیح مصنوعی را در ابعاد مختلف بررسی می نماییم

۱-۱-۱ مفهوم تلقیح مصنوعی

کنعانی در تعریف گفته است: «انواع تکنیک های باروری پزشکی که امروزه با نام تلقیح مصنوعی معروف است، در زبان فقههای قدیم، استدخال گفته می شد (کنعان، بی تا: ۳۷۹) که معادل عربی معاصر آن واژه «التلقیح الاصطناعی یا التلقیح الصناعي» است.»

واژه هایی؛ همچون «الصناعی» و «الاصطناعی» اشاره به مصنوعی بودن و غیر طبیعی بودن این روش از بارداری و آبستن کردن دارد؛ زیرا یکی از کاربردهای رایج لفظ تلقیح، داخل کردن نطفه مرد در تخمک زن است که به دو شکل صورت می گیرد: ۱- طبیعی، ۲- مصنوعی.

برای تولید مثل در شرایط عادی و طبیعی، عمل لقاح بین من (اسپرmatوزئید) مرد و تخمک (اوول) زن، از راه آمیزش و مقاربت جنسی و به صورت طبیعی صورت می گیرد، بدون آن که در ایجاد این لقاح، ابزار و واسطه ای اضافی مورد استفاده قرار گیرد که به این شکل از تولید نسل، لقاح طبیعی گفته می شود، اما گسترش دانش پزشکی این امکان را به وجود آورده که عمل لقاح بین اسپرم و تخمک بتواند از شکل عادی و طبیعی خود خارج شده و راه های غیر طبیعی نیز پیدا کند، به طوری که بارداری و تولید نسل برای کسانی که نمی توانند یا نمی خواهند از راه طبیعی بارور شوند، با بهره گیری از امکانات و ابزار مختلف، کاری کاملاً ممکن است (فاضل لنکرانی، ۱۳۸۷: ۱۲-۱۳).

تلقیح همچنین به معنای آبستن کردن نیز آمده است زیرا واژه لقاح لغت به معنای آبستن شدن است.

از منظر پزشکی فرایندی است که به وسیله آن، اسپرماتوزئید از مردان جمع آوری شده و به روش غیر طبیعی در دستگاه تناسلی زنان قرار داده می شود (مردوخی، بی تا: ۴۵). بنابراین تلقیح مصنوعی عبارت است از : آّبستن کردن زن به وسیله تزریق اسپرماتوزئید مرد به رحم زن به کمک وسایل پزشکی و آلات مصنوعی بدون انجام عمل مقاربت و نزدیکی، که یا کامل است یا ناقص. تلقیح مصنوعی کامل؛ آن است که پرورش و انعقاد اسپرم مرد و تخمک زن در داخل دستگاه صورت می گیرد که طفل متولد شده را کودک آزمایشگاهی می نامند در حالی که تلقیح مصنوعی ناقص؛ از طریق جایگزینی مصنوعی اسپرم در داخل رحم صورت می گیرد .

۲-۱-۱- تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه

ترکیب مصنوعی تخمک زن با اسپرم مرد بیگانه به وسیله فراهم نمودن زمینه لقاح در محیط آزمایشگاه ویادر رحم زن انجام می پذیرد و هنگامی مورد استفاده قرار میگیرد که زن بارور ولی شوهر نابارور است. در این روش اسپرم به اندازه کافی از مرد بیگانه با طریقه مجاز اخذ و پس از شستشو و دفع زوائد یا در محیط آزمایشگاه در مجاورت تخمک زن قرار می گیرد تا لقاح صورت پذیرد (IVF)^۱ یا به رحم زن انتقال می یابد تا لقاح در لوله رحم صورت گیرد. تزریق اسپرم مرد بیگانه به اندام تناسلی زن به روشهای گوناگونی امکان پذیر است ولی به لحاظ حقوقی همه موضوع واحدی را تشکیل می دهند (نائب زاده، ۱۳۸۰: ۴۳).

۲-۱-۲- تاریخچه

در این مبحث قصد داریم به تاریخچه اسپرم اهدایی بپردازیم

۲-۱-۱- تلقیح اسپرم بیگانه قبل از ظهور اسلام در میان اعراب

با بررسی منابع تاریخی در می یابیم که مواردی از گرفتن اسپرم مرد اجنبی در زنان جوامع عرب اسلام، حتی از طریق عمل جنسی به چشم میخورد که به نکاح استبضاعی معروف است. این نکاح این گونه بود که گاهی زن پس از پاکی از عادت ماهانه، از سوی شوهر مأمور به هم خوابگی با مردی از تبار بزرگان یا مردان قوی هیکل میشد تا فرزند اصیل و شجاع برای شوهر به دنیا آورد. همچنین کنیزان را وادار میکردند تا از چنین مردانی حامله شوند، فرزندان قوی آورند تا به خدمت گرفته شوند یا به بهای خوبی فروخته شود (محلاتی،

^۱ - لقاح خارج از رحم یا IVF یک روش درمان کمک باروری است که در آن اسپرم و تخمکها در آزمایشگاه با هم ترکیب می شوند. سپس رویان یا رویانهای حاصل از این روش را به درون رحم منتقل می کنند. روش آی وی اف از پرکاربردترین روشهای درمان ناباروری است. در این مطلب می توانید با روش درمانی لقاح خارج از رحم آشنا شوید.